

Déjeuner sur l'herbe

29 oktober 2019

Vanochtend (29-10-2019) trok in de Volkskrant in de rubriek *Geachte redactie* een zesregelig ingezonden stukje mijn aandacht. Daarin schreef een mevrouw vol verontwaardiging over het beroemde schilderij van Manet *Le déjeuner sur l'herbe*. Ze vond dat 'het seksisme ervan afspatte'.

Déjeuner sur l'herbe, Manet, 1863.

Haar verontwaardiging deelt ze met de jury van de Salon in 1863. Die weigerde het doek. Seksistisch zal ze het niet genoemd hebben, maar dat is een semantische kwestie. Het schilderij werd obscene, provocerend, wansmakelijk gevonden. Gezien het stukje in de krant van vandaag zijn er zo'n 150 jaar later nog steeds mensen die er zo over denken. De commotie van destijds is blijkbaar nog niet helemaal weggeëbd. Voor wie het wereldberoemde doek wil zien: het hangt in het Parijse *musée d'Orsay* te midden van andere meesterwerken. Het publiek was eervorige eeuw gechoqueerd door het naakt. Dat zag je weliswaar

op veel schilderijen, bij Botticelli, Rubens, Titiaan en vele anderen, maar altijd in een mythologische of in een sterk geësthetiseerde setting. Hier zien we een modern, onalledaags tafereel: twee geklede heren die met elkaar converseren, terwijl een naakte vrouw ons aankijkt.

Je ziet drie personen op de voorgrond en een op de achtergrond, die pootje baadt. Het schilderij heette oorspronkelijk *Het bad*. De naakte vrouw heeft er misschien net een genomen, haar kleren nog niet aangetrokken, ze gewoon in het gras gelegd, misschien wel om er de picknickproviand op kwijt te kunnen. Maar zulk een voorstelling van zaken zou, naar mijn mening, de betekenis van het werk ernstig tekort doen.

Het tafereel vestigt mijns inziens de aandacht op de rol van vrouwen in de negentiende eeuw. Ze waren of *maîtresse de maison* en hielden elitair salon, of ze waren dienstertje, werkster, of *cocotte*, d.w.z. een vrouw van lichte zeden. Mannen hadden het voor het zeggen. Een vrouw had niets in te brengen. Tegen haar werd snerend gezegd: *Tais-toi et sois belle*. Ze diende mooi te zijn en verder haar mond te houden.

Édouard Manet, 1832-1883.

Ik geloof dat Manet de burgers van zijn tijd wilde choqueren door hen te wijzen op hun hypocrisie. Ze apprecieerden wél het klassieke naakt van een Venus of een Aphrodite, maar stonden afwijzend tegenover het naakt van een 'echte', alledaagse vrouw. Het schilderij confronteert ons met een moderne vrouw, die zelfstandig wil zijn, zich niet bekommert om de twee burgerlijke converserende heren en die ons, het publiek, met zelfverzekerde blik aankijkt. Dat is bepaald niet conform de rol die het patriarchaat de vrouw in die tijd toebedeelde.

Nu, anderhalve eeuw later, trekt de ongewone scène nog steeds onze aandacht. Fungeert het naakte vrouwenlichaam hier als lustobject voor de mannelijke blik? Spat het seksisme er echt vanaf? Of zit er een emancipatorische gedachte achter? Ik denk het laatste.